

idee, die de veelheid der historische verschijnselen beheerscht, tusschen wereldjaar of kringloop en vooruitgang, de beschouwing van deze laatste voert ons veel dieper en verder in de vraag naar den zin der geschiedenis in, dan die van de eerste het zou doen. Omdat zij veel meesleepender bleek te spreken dan haar zuster. Want heerscht zij eigenlijk niet zoo goed als onbeperkt?

Zeker, sommigen zingen den lof van dien vooruitgang tot op heden en hun vertrouwen erin voor de toekomst slechts aarzelend; bijv. door hem alleen voor wat betreft de vooraanstaande bevolkingsgroepen te handhaven, of ook door er de noodige „weliswaars” bij te gebruiken. En er zijn ook nuances. De Fransche en Engelsche voorstanders ervan zien hem meestal meer als een taak: wij moeten door doelmatig handelen zorgen dat de wereld vooruitgaat. De Duitschers daarentegen zijn veel meer gewoon erover te spreken als over een lot, dat zich door de regeering van anonieme machten buiten ons, onafhankelijk van onze medewerking, aan de cultuur voltrekt. De een, bovendien, stelt zich zijn gang meer voor als een spiraal, terwijl de ander zich een „montagne russe” met „ups and downs” denkt, of een Echternachsche springprocessie: drie sprongen voorwaarts, afwisselend met twee er weer achteruit. Maar dit alles neemt toch niet weg, dat het geloof in den vooruitgang van menscheit en leven een zoo goed als algemeen-menschelijk geloof is. Een man als Spengler met zijn: „Ich sehe keinen Fortschritt, kein Ziel, keinen Weg der Menschheit, ausser in den Köpfen abendländischer Fortschrittsphilister”⁴⁾, staat toch eigenlijk zoo goed als alleen met dit grimmige pessimisme. Althans tegenover tien tijdgenooten, die hem bijvallen, staan er zeker duizend, wier gevoelen wordt weergegeven door hetgeen Ferdinand Tönnies ten vorigen jare in zijn Fortschritt und Soziale Entwicklung neerschreef⁵⁾: „Nach allen Voraussetzungen und bisherigen Erfahrungen der Menschheit muss erwartet werden, dass ein Zeitalter vieler Jahrhunderte bevorsteht, worin Dissolution über Evolution das Uebergewicht erhält, und dass in diesem Prozess die heute noch fruchtbare Kultur Europas, die sich auch ferner auf die übrigen Erdteile verbreiten wird, ihrem Verderben und Tode entgegen geht.... Aber die Geschichte der Menschheit wird damit nicht beschlossen sein. In dem Untergange selbst werden von den unzähligen Keimen, die in den zerfallenden